

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

МІРОШНИЧЕНКО Надія Леонідівна

УДК 821.161.2'06-2.091:398.22

**СТРУКТУРОТВІРНА РОЛЬ МІФУ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДРАМІ**

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Шаповал Мар'яна Олександрівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут філології,
професор кафедри історії української літератури,
теорії літератури та літературної творчості

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Бондарева Олена Євгенівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Інститут філології,
професор кафедри української літератури і
компаративістики,
проректор з науково-методичної роботи
та розвитку лідерства

кандидат філологічних наук
Кравченко Андрій Євгенович,
Інститут літератури
імені Т.Г.Шевченка НАН України,
старший науковий співробітник
відділу української літератури ХХ століття
та сучасного літературного процесу.

Захист відбудеться «28» квітня 2017 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.15 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14.

Із дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розіслано «28» березня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Наумовська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна українська драма менш досліджена порівняно з поезією і прозою. Натомість українська драматургія активно розвивається, перекладається і публікується іншими мовами, ставиться на сценах України і за її межами, екранізується, що зумовлює інтерес не лише читацької, а й глядацької аудиторії, а також необхідність наукових розвідок у цій галузі. У сучасному світі видовищні мистецтва – кіно- і телефільми, театр, перформанси, відеоарт – набувають дедалі більшого поширення і значення в соціумі, а всі вони так чи інакше використовують драматичні тексти. Потреба у творах, що передбачають візуальний ряд, актуалізує і драму.

Українському літературознавству бракує досліджень з урахуванням двоїстої природи цього виду літератури – поміж літературою і театром. Адже театральний процес безумовно впливає на розвиток драматургії. Проте аналіз новітніх п'єс в українському літературознавстві здійснювався переважно без урахування сценічного аспекту драми, що призводило до недостатнього розуміння тенденцій її розвитку. Тому запропонований аналіз сценічного аспекту втілення у п'єсах різних міфів дає більш цілісне розуміння драми.

Актуальність дослідження зумовлена і тим, що деякі драматичні тексти, які розглянуті у дослідженні, вводяться в науковий обіг уперше. Під «сучасною» драмою пропонуємо розуміти твори авторів всіх сучасних поколінь у розвитку, тобто охоплюємо період чотирьох останніх десятиліть – від останньої чверті ХХ століття до 2016 року. Важливість роботи полягає також у тому, що твори, написані у радянський період, переосмислюються через ідеологічну упередженість попередніх оцінок. Розвиток новітньої драми ускладнений руйнацією соціокультурних механізмів захисту драматургічного фаху і, відповідно, зменшенням публічних проявів драми, її штучною маргіналізацією, що робить це дослідження особливо значущим. У переглянутих нами літературознавчих розвідках театральний аспект досі не був врахований достатньою мірою, тому пріоритетними для нашого дослідження стали саме тексти, поставлені в театрах.

Найбільш ґрунтовні дослідження української драми означеного періоду у різних контекстах належать літературознавцям О. Бондаревій, Ж. Бортник, Н. Веселовській, Т. Вірченко, О. Когут, Л. Онишкевич-Залеській, Т. Свербіловій, М. Шаповал, філософові О. Левченко. Українську драму досліджували також Л. Дем'янівська, О. Зленко, Н. Малютіна, Л. Мороз, Г. Семенюк, Р. Тхорук, С. Хороб та деякі інші. У фокус дослідницьких інтересів науковців потрапляють такі: специфіка естетики модернізму, постмодернізму та метамодернізму, архетипна критика п'єс, аспекти інтертекстуальності, міфопоетика драми, типологія конфліктів, особливості психологізму, розвиток монодрами та інші. Окремі статті належать театрознавцям А. Драку, І. Мамчуру, В. Неволу, драматургам В. Бойку, Я. Верещаку, В. Сердюку. Епізодично сучасна драма як об'єкт зацікавлення постає у працях критиків і дослідників театру Ю. Богдашевського, С. Васильєва, В. Заболотної, Р. Коломійця, Н. Корнієнко, Г. Липківської, Л. Танюка та деяких інших.

Це дослідження пропонує розглянути українську драму кінця ХХ – початку ХХІ століття з погляду міфопоетики. Значний внесок у міфопоетичні студії сучасної драми зробила О. Бондарева, але вона зазначала, що досліджує міфотворення у драмі не на структурному рівні, а у більш локальних регістрах. Натомість у нашій роботі аналізується роль міфології саме на структурному рівні, кореляція міфу з такими елементами формозмісту як тема, ідея, конфлікт, дія, характер, композиція. Таким чином фокус дослідження зміщується, виявляючи його новизну.

У роботі обґрунтовуємо тезу, що міфологічність драми реалізується насамперед через її театральну природу. Міф, що ліг в основу театрального дійства як агональна модель світу, впливає на структурні частини, найбільше притаманні саме драмі – конфлікту та дії. Такий підхід виявляє особливість дослідження. Також підтримуємо концепцію, що міфологічне моделювання поділяється на три основні типи: традиційне, ідеологічне та мистецьке (за Р. Бартом). Відповідно в текстах різних періодів спостерігаємо використання міфів переважно того чи іншого типу. Таким чином за визначеною міфологічною домінантою здійснюємо класифікацію творів. У роботі запропоновано гіпотезу про зв'язок структурних трансформацій п'єс та видозмін міфопоетики.

Період кінця ХХ – початку ХХІ століть продуктивний для міфологічних досліджень, оскільки він був насичений суспільними трансформаціями, що впливали на зміну міфологічної парадигми: перехід від тоталітарного до посттоталітарного соціуму, криза переоцінки цінностей, проблеми національної самоідентифікації та реінтеграції у світовий простір. Українська драма цього періоду має широкий спектр стильових напрямів і, отже, структурних варіацій. Дослідити причини такого перетворення, ролі міфу в структуротвірних процесах драми важливо для українського літературознавства, театрознавства, культурології.

Зв'язок з науковими програмами й темами. Дослідження виконане на кафедрі теорії літератури та компаративістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка в межах науково-дослідницької програми «Мови і літератури народів світу: взаємодія та самобутність» (державний реєстраційний номер 11БФ044-01, науковий керівник – доктор філологічних наук, професор Г. Семенюк).

Метою дослідження є комплексний аналіз структурних основ та міфопоетичних моделей української драми кінця ХХ – початку ХХІ століття, виявлення і характеристика продуктивного зв'язку між структурними видозмінами і міфологічними трансформаціями.

Мета дослідження передбачає вирішення комплексу **завдань**:

- окреслити основні теорії міфу, значимі для драми, обґрунтувати необхідні для дослідження його структуротвірної ролі, означити складові структури драми та її стилістичні трансформації на межі тисячоліть;
- проаналізувати вплив соціокультурного контексту та варіанти цього впливу на формування у творах міфологічної парадигми з ідеологічною домінантою;
- систематизувати вплив ідеологій (радянської, національної) на структурні особливості п'єс;

- окреслити соціокультурну і світоглядну динаміку незалежної України та розглянути становлення національно-традиційної міфології;
- визначити структурні особливості українських п'єс, що позначені домінуванням мистецької міфопоетики (зокрема драми-фентезі та актуальної п'єси);
- узагальнити спостереження над характером зв'язку структури п'єс та міфопоетичних тенденцій, проаналізувати структуротвірну роль міфу.

Об'єктом дослідження обрано український драматургічний процес останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття: твори П. Ар'є, А. Багряної (Г. Багрянцевої), В. Бойка, В. Босовича, Я. Верещака, А. Вишневського, О. Вітра (О. Мірошніченка), О. Гавроша, В. Герасимчука, К. Демчук, А. Дяченка, Б. Жолдака, М. Зарудного, Т. Іващенко, О. Ірванця, О. Клименко, КЛІМа (В. Клименка), І. Коваль, О. Коломійця, А. Крима, М. Ладю, О. Левади, Н. Марчук, О. Миколайчука, В. Минка, Н. Нежданої (Н. Мірошніченка), В. Нестайка, Ю. Паскара, О. Погребінської, О. Росича (О. Андрієнка), Я. Стельмаха, О. Танюк, В. Тарасова, Н. Симчич, К. Скорик, Л. Хоролець, В. Фольварочного, Вал. Шевчука та деяких інших. У роботі аналізуються україномовні твори, але, як виняток, залучаються деякі російськомовні, пов'язані з Україною тематично і важливі у контексті проблематики дослідження (наприклад, Н. Ворожбит, Д. Тернового). Також розглядаються ті тексти української діаспори, що, з огляду на їх актуалізацію в Україні, не суперечать завданням дослідження (зокрема І. Коваль).

Предметом дослідження є структурні елементи текстів (ідеї, конфлікти, сюжети, дія, характери, хронотоп, композиції тощо) і міфологічні моделі української драми у контексті соціокультурних і стилістичних змін на межі тисячоліть, їхній взаємозв'язок, структуротвірна роль міфу.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять роботи з філософії, культурології і теорії міфу, зокрема Р. Барта, Н. Корнієнко, Л. Леві-Брюля, К. Леві-Строса, О. Левченко, М. Поповича, О. Потебні, В. Скуратівського, Ж. Сореля, Д. Тихолаза, О. Фрейдєнберг, К. Юнга, теорії літератури і, зокрема, драми: А. Анікста, Арістотеля, Е. Бентлі, В. Волькенштейна, Т. Гундорової, Ю. Лотмана, П. Паві, Ж.-П. Сартра, І. Чистюхіна, В. Фомічової, теорії стилів: Ж. Бодріяра, Т. Вермюлена і Р. ван дер Аккера, Е. Юнеско, Л. Коклен, І. Кошелівця, Х.-Т. Леманна, Д. Наливайка, В. Хархун, літературознавчі розвідки українських і зарубіжних науковців, присвячені особливостям розвитку української драми: О. Бондарєвої, Н. Веселовської, Т. Вірченко, О. Когут, Л. Онишкевич-Залеської, Т. Свєрбілової, М. Шаповал та інших.

Методи дослідження. Завдання дослідження потребують комбінування різних наукових методів. Це насамперед загально-наукові методи (зроблено обсервацію й аналіз драматичних текстів, їх типологізацію і систематизацію), культурно-історичний (розглянуто мистецький контекст драматургії у розвитку), а також філологічний описовий, структурно-семіотичний і герменевтичний (дозволяє визначити і проінтерпретувати елементи драматургічної структури), порівняльно-типологічний (дає змогу визначити подібності/відмінності розвитку п'єс різних стилів), статистичний (необхідний для роботи зі статистичними

даними репертуарних форм), міфопоетологічний (виявляє міфологічні стратегії української драматургії).

Наукова новизна отриманих результатів:

- уперше в українському літературознавстві здійснено комплексний аналіз структуротвірної ролі міфу в українській драмі межі тисячоліть;
- запропоновано порівняння різних етапів у розвитку сучасної драми з урахуванням відповідної соціокультурної трансформації;
- до структури української драми застосовано три рівні міфологізації – традиційну, ідеологічну і мистецьку (за Р. Бартом) та досліджено форми їхнього поєднання та перетворення;
- окреслено типологію структурних елементів драми у зв'язку зі зміною міфологічної моделі у контексті стилістичних перетворень;
- деякі драматичні тексти, зокрема новітні, уведені в науковий обіг уперше, а твори радянського періоду радикально переосмислені;
- дослідження було здійснено з урахуванням двоїстої – літературно-театральної – природи драми і вперше зроблено акцент на сценічній драмі (поставленій на сцені) та суто драматичних структурних елементах;
- уперше доведено залежність структури та міфологічної моделі драматичного твору, його зв'язку з соціокультурною ситуацією;
- виявлено зміни структуротвірної ролі міфу в українській драмі.

Теоретичне значення полягає у тому, що дисертаційна робота пропонує новий літературознавчий підхід, пов'язаний з аналізом сценічної драми через встановлення структуротвірної ролі міфу. Уперше сучасна українська п'єса досліджується в контексті різних рівнів міфологізації, їхнього поєднання і перетворення. Це сприяє поглибленню концептуального змісту теорій, присвячених розвитку міфотворчості та міфології, їхнього зв'язку зі структурою твору.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дисертації можуть бути застосовані для підготовки основних і спеціальних університетських курсів з історії української літератури та теорії драми при викладанні літературознавства, театрознавства, мистецтвознавства, культурології, а також при укладанні посібників, написанні методичних матеріалів, курсових, дипломних, магістерських робіт тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є персональною роботою, її результати отримані безпосередньо дисертантом.

Апробація результатів дисертації. Основні аспекти дослідження викладені у формі доповідей та виступів на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема «Біографічний канон у драматургії: «pro» і «contra» та «Голодомор – новий сюжет української драми?» в межах проекту «Новітня українська драматургія: моделі теоретичного і сценічного прочитання» (2005–2008), на щорічних конференціях НЦТМ ім. Леся Курбаса (2001–2014), на конференціях КНУ ім. Т. Шевченка (2012–2016), КПУ ім. Б. Грінченка, зокрема «Літературний процес: територія Гутенберга чи віртуальна реальність?» (2013), на науково-практичному семінарі «Українська література за роки незалежності:

тенденції, проблеми, підсумки» (НСПУ, 2015). А також на фестивалі «Погляд з України» (2007) та конференції з проблем сучасної драми «Regards sur le monde a geometrie variable» («Погляди на світ у варіативній геометрії») у БЮЛАК (Франція, Париж, 2014), на симпозіумах, круглих столах, у вигляді лекцій університетських навчальних курсів, презентаційних лекцій на літературних і мистецьких фестивалях, в університетах України та інших країн, зокрема у Маріупольському (2012), Єреванському (Вірменія, Єреван, 2010), Білоруському (Білорусь, Мінськ, 2011), Софійському Святого Климента Охридського (Болгарія, Софія, 2015) державних університетах, на презентаціях книг та інформаційних збірників із сучасної драми (1998–2016).

Апробація дослідження також була здійснена в роботі над книгами, мережевими бібліотеками, у яких розміщено драматургічні тексти (театрального сайту «Віртеп» та Національного Центру театрального мистецтва імені Леся Курбаса), та інформаційними довідниками з сучасної української драми. Дослідниця була упорядником та автором вступних статей низки антологій сучасних українських п'єс, зокрема: *У чеканні театру*. – К.: Смолоскип, 1998. – 350 с.; *У пошуку театру: Антологія молодого драматургії*. – К.: Смолоскип, 2003. – 546 с.; *Страйк ілюзій: Антологія сучасної української драматургії* / К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. – 370 с.; *Сучасна українська драматургія: альманах / упорядник Н. Мірошніченко*. – Вип. 3. – К.: Український письменник, 2006. – 272 с.; *Авансцена: інформаційний збірник сучасної української драматургії*. НЦТМ ім. Леся Курбаса. – Л.: Сполом, 2012. – 136 с.; *Таїна буття: Антологія біографічної драми*. НЦТМ ім. Леся Курбаса. – К.: Світ знань, 2015. – 304 с.; *Майдан. До і після*. Антологія актуальної драми. НЦТМ ім. Леся Курбаса. – К.: Світ знань, 2016. – 256 с. та інших.

Публікації. Результати дослідження викладені у 15 одноосібних публікаціях, у тому числі 5 надруковані у наукових фахових виданнях України, 1 – в іноземній періодиці, 9 – додаткових публікацій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (282 позиції) і двох додатків. Загальний обсяг дисертації – 247 сторінок, із них 213 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** викладено проблематику роботи, проаналізовано присутність запропонованої теми у сучасному літературознавстві, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет, визначено теоретико-методологічну основу дослідження, його новизну, викладено інформацію про етапи апробації результатів наукового пошуку, структуру роботи, обґрунтовано теоретичну і практичну цінність дослідження, його актуальність.

У **першому розділі** – «**Міфологічна парадигма і структура драми в історико-культурному контексті межі тисячоліть**» – аналізується розвиток теорії міфу, його взаємодія з драмою, окреслюються складові міфологічної

парадигми, визначаються структурні елементи драми та їхні характеристики, а також особливості стилістичного контексту цього періоду.

Підрозділ 1.1. – *«Теорія міфу і драма – діалектика співвідношення»* – присвячено аналізу міфологічних концепцій, окресленню елементів і термінів, що використовуються у дослідженні. Здійснено огляд різних концепцій теорії міфу, починаючи від Дж. Віко, А. Гуревича, Е. Дюркгейма, Е. Кассіра, М. Костомарова, Г. Крайцера, А. Куна, К. Леві-Стросса, М. Мюллера, М. Поповича, О. Потебні, Н. Фрая, Ф.-В. Шеллінга, братів Шлегелів, К.-Г. Юнга та інших і зазначені необхідні поняття міфології – міф, міфема, міфологема, політичний міф, міфопоетика. У контексті обґрунтування зв'язку міфу і драми розглянуто концепції О. Бондаревої, О. Веселовського, М. Євреїнова, О. Фрейденаберг. Якщо взяти за основу зв'язок міфу і драми через його театральність (драма виникла з міфу як театр із ритуалу), то драма як агональна модель світобачення може корелювати з міфологією саме на структурному рівні. У роботі актуалізовано тезу Р. Барта про різні рівні міфологізації – традиційний, ідеологічний, мистецький – у їх сучасних інтерпретаціях, що лягли в основу дослідження. У роботі також аналізуються концепції політичного міфу та ідеології, а саме радянська і національна державотворча, розглянуті роботи В. Горського, М. Поповича, Д. Тихолаза. Зокрема концепції міфу як норми соціальної поведінки з відповідною ритуалізацією, формою якої був театр і драма як його складова. У незалежній Україні виникла спроба актуалізації міфу Відродження через втілення традиційних міфологем, а згодом зародження новітньої ідеології – суспільної – у контексті революції Гідності та війни на сході країни.

У підрозділі 1.2. – *«Структурна основа п'єси та її елементи»* – окреслюються поняття «структура» у ширшому сенсі, а також «структура літературного твору», що мають різночитання. Також акцентовано елементи структури, що є незамінними у драмі, відображають її специфіку. У роботі розглядаються концепції А. Анікста, Арістотеля, М. Бахтіна, О. Бондаревої, В. Волькенштейна, В.-Ф. Гегеля, О. Левченко, Ю. Лотмана, П. Паві, Ж.-П. Сартра, А. Ткаченка, В. Фомічової, Г. Фрейтага, В. Халізева, І. Чистюхіна. Основними складниками структури вважаємо тему, ідею, сюжет, характер, час і простір, особливо важливі для драми конфлікт і дію. Структура вказує на те, що складові системи організовано за принципом композиції, яка надає їй сенсу. Далі аналізуються концепції дії у співвідношенні з фабулою і сюжетом, грою, волею, сукупністю подій, характером тощо. У розділі зроблено огляд концепцій конфлікту, драматичної ситуації, наголошено зв'язок предмета конфлікту і теми як смислотвірного центру. Зазначаються особливості зображення часу і простору в драмі. І, зрештою, аналізується поняття композиції та її видозміни. Також у роботі здійснено огляд форм організації п'єси: діалогічної та монологічної. У розділі простежується, як розвивалися або заперечувалися певні складники структури. Характер їхніх видозмін пов'язаний також із трансформацією стилістичної парадигми.

У підрозділі 1.3. – *«Стильовий контекст драми кінця ХХ – початку ХХІ століття»* – аналізуються різні стилістичні концепції, що формували контекст

української драми. Основними типами організації драматургічного дискурсу, пов'язаними з різними картинами світу, називаються передусім класичний, неklasичний і постнеklasичний. Ми розглядаємо концепції С. Аверинцева, О. Бондаревої, Б. Гройса, І. Ільїна, І. Кошелівця, О. Левченко, Д. Наливайка, Ж. Ніва, Л. Онишкевич-Залеської, М. Поповича, В. Хархун. Спершу проаналізовано поняття соцреалізму, його неокласичних засад та специфіки і опозиційних концепцій його трактування. Наступним розглядається домінуючий напрям кінця ХХ століття – постмодернізм, зокрема концепції Ж. Бодрієра, Т. Гундорової, Ч. Дженкса, Дж. Сторрі, з притаманним йому плюралізмом, фрагментарністю, іронічністю, принципом вільного поєднання жанрів та стилів тощо. А також інші стильові напрями, елементи яких присутні у п'єсах: драми абсурду, апологетами якої були С. Беккет, Ж. Жене, Е. Йонеско, Г. Пінтер, та постдрами, головним теоретиком якої вважається Х.-Т. Леманн. Завершує огляд стильової парадигми метамодернізму. Зокрема згідно із концепціями Т. Вермюлена, Р. ван дер Аккера, Л. Коклен унаочнюється його здатність до варіативності, запровадження естетики віртуальності. Позаяк драма в Україні зазвичай утворює «гібридні версії», було вирішено застосувати термін «хімерна драма» до п'єс, в основі яких бачимо фантастичну ігрову гіперреальність. Таким чином, цей період характеризується складною поліваріативністю стильових тенденцій і, через це, структурних основ в українській драмі.

У другому розділі – **«Вплив ідеологічної спрямованості міфу на структуру української драми»** – аналізується роль ідеологічних міфів у структурі української драми в контексті соціокультурних видозмін.

У підрозділі 2.1. – **«Ідеологічно-міфологічне моделювання п'єс»** – досліджується драма з ідеологічною домінуючою та застосуванням елементів інших міфологічних стратегій, а також прихована опозиція ідеології. Аналізується контекст і структурні складові драми цього типу.

Пункт 2.1.1. – **«Соціокультурний контекст соцреалістичної драматургії і її критична рецепція»**. У радянській Україні театр підтримувався державою в якості провідника ідеології, тому цей період характеризується домінуванням ідеологічних міфологем, що мали реалізовуватися у відповідні текстові структури. Аналіз репертуарних тенденцій театрів свідчить про активну і потужну позицію (понад 30 відсотків) сучасної української драми у театральному процесі. Але паралельно розвивалася «нерекомендована» драма, що не ставилась.

Тогочасна критика п'єс виявляла соціальну заангажованість, а пізніша – тотальний нігілізм, тому цей пласт драматургії потребує сучасного аналізу та нової інтерпретації.

Театральна система спонукала особливості структури, характерної для «масштабного» дійства, і тяжіла до принципів неокласичного канону.

Пункт 2.1.2. – **«Ідеологеми «місійного походження влади» і «боротьби світоглядів»**. У цій частині роботи аналізуються різні міфологічні стратегії та структури в українських радянських текстах переважно наприкінці 70-х рр. Міф протистояння двох таборів проявлявся передусім в історичних п'єсах, зокрема про Жовтневу революцію і II світову (Вітчизняну) війну як втілення «золотого віку»

для радянської міфології – «священної боротьби» з ворогом (зокрема у п'єсах «Зачарований вітряк» М. Стельмаха і «Ніч і полум'я», «Генерал Ватутін» Л. Дмитерка, «Діва Марія» І. Рачади, «Друге цвітіння» В. Фольварочного та інших). В історичних п'єсах окреслилися дві тенденції – у першому випадку текст моделювався за ідеологічною схемою, а персонажі ілюстрували певні ідеї. У другому – на перший план виходила особистість, її внутрішній світ, а соціальні трансформації слугували лише тлом (як-от «Тил» М. Зарудного, «Голубі олені» О. Коломійця). Ідеологема «світоглядної боротьби», що з'являлася в конфлікті ретрограда і новатора, трансформувалася, виявляючи відкриту форму, а структурна основа ускладнювалася (на прикладах п'єс «Веселка» і «Мертвий Бог» М. Зарудного). У п'єсах з ідеологемою «прогресу» виникають подвійні структури з конфліктами різного типу, наприклад, у п'єсі про будівництво Чорнобильської АЕС «Здрастуй, Прип'ять!» О. Левади. Паралельно до них використовувалися традиційні міфологеми, створюючи структуру з подвійними мотиваціями («Притча про шлагбаум» М. Минка).

Пункт 2.1.3. – «Розхитування радянського міфу у високохудожніх зразках соцреалістичної драми». Драматурги-лідери О. Коломійць і М. Зарудний у своїх вершинних творах розгортали складні багатовекторні структури, зокрема застосовували стилістичну «дифузю» (соцреалізм, модернізм, драма абсурду) та поліфонічну структуру в поєднанні з варіативною міфологічною парадигмою ідеологічних, традиційних і мистецьких міфологем, що створюють художні моделі кризи і руйнації існуючого соціуму («Дикий Ангел» О. Коломійця, «Пробачте, ми без гриму» М. Зарудного). Структури творів ускладнюються, акцентується внутрішній розвиток дії.

У підрозділі 2.2. – «Еволюція структури драми під впливом деструкції ідеологічного міфу» – здійснюється аналіз п'єс вісімдесятників, зокрема співвідношення змін структури та міфологічної парадигми у час кризи ідеологічної системи.

Пункт 2.2.1 – «Зміна історичного контексту та деідеологізація культурного простору». Ідеологічно-деструктивний тип української драми покликаний до життя зміною соціокультурного контексту. Суспільна криза посилюється, послаблюється ідеологічний тиск і разом із ним цензура. Репертуарна частка української драми зменшується до 15 відсотків. Автори нового покоління (В. Бойко, В. Босович, Я. Верещак, А. Крим, В. Нестайко, Я. Стельмах та інші) ставляться переважно на камерних сценах, у театрах-студіях. Цей процес впливає на зменшення ролі ідеологем та зміну структур п'єс. Постановочна тенденція до використання недраматичних творів призвела до розширення поняття «сценічності», епізації та ліризації. Нові тексти творяться не за існуючими канонами, а провокують театр нового типу.

У пункті 2.2.2. – «Трансформація міфології і структури історичних п'єс» – аналізується, як існуючі ідеологеми і деструктивна до них авторська позиція поєднуються у складні полісемантичні структури зі зміною ціннісних орієнтирів, наприклад, у п'єсах Я. Стельмаха, В. Нестайка. Структурна модель подвійної реальності «театр у театрі» поєднується з міфологічними стратегіями «жертвовного

ритуалу» і «посвятницької містерії», зокрема у п'єсах В. Босовича, Я. Верещака. З'являються персонажі, прототипами яких є інтелектуальні національні лідери, зокрема у п'єсах Ю. Щербака, В. Босовича, Вал. Шевчука. Друга світова війна подається через призму дегероїзації, раціоналізації мотивацій (у А. Крима, В. Босовича, Я. Стельмаха). У п'єсі Я. Верещака «Брате мій» створюється варіативна структура з деміфологізацією ідеологем та адаптацією християнської міфології.

Пункт 2.2.3. – «Зміна опозиції героя-антигероя в драмі «вісімдесятників». У новітніх п'єсах про сучасність відбувається нівелювання ідеологем про «світоглядну боротьбу» завдяки перевертанню опозиції герой-антигерой, демаскуванню, створенню паралельної сюжетної структури з іншою ціннісною шкалою, зокрема у п'єсах «Драма в учительській» Я. Стельмаха, «Кафедра» В. Врублевської, «Мені тридцять» Л. Хоролець, «Тема для дискусії» В. Кисельова. Однією з тенденцій деідеологізації стала маргіналізація і навіть криміналізація героїв, схеми подвійного конфлікту – офіційного і неофіційного, зовнішнього і внутрішнього. Діагностика кризи суспільства здійснювалася через деструкцію традиційних міфологем «міцної сім'ї», «щасливого дитинства» та ідеологеми «комуністичного раю» у п'єсах «Фіктивний шлюб» А. Крима, «Слідство триває» В. Нестайка, «Допит» Ю. Щербака, «Суспільне благо» М. Віргінської та інших. Хоча основні соціалістичні засади письма залишаються, побудова ідеологічно-деструктивних п'єс зазнає змін: звужуються масштаби конфліктів, акцент переноситься на внутрішню дію, у фокусі опиняється детальна психологічна динаміка характерів. Активно застосовуються такі прийоми як «театр у театрі», «гра». На місці дієвої структури виникає мовленнєва – форми «дискусії», конфлікт ідей. Відстежуємо, як маргіналізуються, дегероїзуються, маркуються сленговим мовленням персонажі і виникають нові форми героїзації національного гатунку.

У третьому розділі – «Роль національно-традиційної міфології у структурі сучасної драми» – аналізується структуротвірна роль міфу в драматургії кінця ХХ й межі століть із національно-традиційною змістовою домінантою.

У підрозділі 3.1. – «Вплив соціально-політичних трансформацій на вироблення традиційної доміанти української драми» – йдеться про те, як зміна соціокультурної ситуації часів руйнування радянської імперії та утворення української держави впливає на міфологічну модель національної драми. Радянська ідеологія зазнає деструкції в українських творах. Переосмислення історії і літературної спадщини змінили контекст розвитку сучасної п'єси. Звернення до традиційної міфології у драмі було спричинене потребою у культурній ревізії минулого, авторитетів, осмислення «білих плям» і раніше «табуйованих» тем.

Підрозділ 3.2. – «Християнська міфологія і поетика української драми». Ревізія системи цінностей спричинила повернення вартостей релігійних. Оскільки межу століть і тисячоліть зазвичай супроводжують апокаліптичні мотиви, очікуваним стало повернення в літературу біблійної міфології. Активізація міфологеми переродження у п'єсі Вал. Шевчука «Вертеп» поновила перервану в радянський період національну театральну традицію та двоїсту барокову

сакрально-світську структуру тексту. Автор наповнює цю форму сучасним змістом, демаскуючи ідеологічні міфи і вводячи героїв нового типу. У п'єсі «Дивна і повчальна історія Каспара Гаузера...» О. Клименко застосовує оновлену форму середньовічної містерії із монтажною композицією, поєднуючи її з прийомом «театру в театрі». Автор використовує традиційні міфологеми та архетипних персонажів, подаючи їх у новітній інтерпретації. Різні типи структур проявилися у п'єсах «Цвяхи з розп'яття» А. Дяченка, «Любовний Вертеп, або Український Декамерон» КЛПМа, перетворюючи месію в дисидента або навіть у диктатора-антимесію («Сім кроків до голгофи» О. Гончарова). Традиційні персонажі-маски набувають нової смислової інтерпретації, водночас твори ускладнюються внутрішньою дією.

Підрозділ 3.3. – «Сюжети «сакральної історії» в сучасній українській драмі». Зміна системи цінностей призвела до сакралізації національних історичних подій. Одним із нових міфологічних історичних сюжетів української драми стає Голодомор. У п'єсі «Калина і песиголовці» Н. Марчук створено структуру, яка оприявлює особливий конфлікт із використанням двох рівнів міфологій: традиційної та ідеологічно-деструктивної. «Зерношховище» Н. Ворожбит поєднує принципи документальності з деструкцією як традиційної, так і ідеологічної міфології. Героями у новій міфологічній моделі стають опозиціонери, дисиденти, жертви соціуму. Сакралізуються національні трагедії: Голодомор, Чорнобиль. В організації діалогів драматурги вживають виразну ліризацію, принцип відчуження, елементи абсурду.

Підрозділ 3.4. – «Деміфологізація/реміфологізація культурного героя в біографічній драмі». Біографічна драма в Україні стає одним із найпоширеніших жанрів на межі тисячоліть. Автори демонструють у текстах цього типу складні структурні утворення із поєднанням документальності як основи, застосовуючи стратегії деміфологізації та реміфологізації, переважно традиційного гатунку. Драматурги виявляють інтерес до українських і європейських носіїв мистецтва, що їх на рівні міфу можна інтерпретувати як культурних героїв. Процес деміфологізації був спровокований потребою переходною доби у переосмисленні цінностей відносно культових постатей минулого, зокрема таких «забронзовілих» як Тарас Шевченко, Леся Українка та Іван Франко. «Інтимізація» персонажів у п'єсах «Таїна буття» Т. Іващенко, «Поганські святі (Лев і левиця)» І. Коваль виконує функцію деміфологізації. Автори застосовують складні композиції та несподівані хронотопи. Процес реміфологізації «демонізованих» попередньою соціальною системою знакових постатей здійснювався авторами у таких п'єсах як «Андрей Шептицький» В. Герасимчука, «Гетьман і король» О. Миколайчука-Низовця (про І. Мазепу), «Сум і пристрасть» (про О. Телігу) А. Багряної, «Дорога до раю» Я. Верещака (про С. Бандеру) та інших. В українських текстах з'являються і європейські культурні герої, зокрема у п'єсі О. Миколайчука-Низовця «Ассо та Піаф, або Перший тост за Мермоза» (про Едіт Піаф), «Химерна Мессаліна» (про Мессаліну Валерію) Неди Нежданой, цикл «П'єси про великих» (про Ж.-Б. Мольєра, В. Шекспіра та інших) В. Герасимчука. Завдяки новим або по-іншому інтерпретованим культурним героям формується новітня національна та

проєвропейська світоглядна концепція ідентичності. У загальній композиції і побудові діалогів драматургії втілюють і класичні лінійні моделі конструкції, і постмодерний принцип монтажу та постдраматичну організацію діалогів. У біографічних п'єсах міметична документальність поєднується з реальністю снів, фантазій, утворюючи складні сюжетні конструкції.

У четвертому розділі – **«Мистецька домінанта у міфопоетиці сучасної драми»** – аналізується зміна структури п'єс під впливом розпаду міфу та переходу до міфопоетичного письма із використанням авторських міфологем.

У підрозділі 4.1. – **«Маргіналізація соціального статусу драматургів і формування мистецької домінанти»** – зазначається, що у незалежній Україні роль театру як провідника ідеології у державній системі фактично зникає. Стара ідеологія руйнується, а нова, державотворча, фактично не створюється разом із механізмами її впровадження. Отже, маргіналізується і роль драматурга в соціумі. Заснування нових альтернативних форм, проєктів, фестивалів сучасної драми і запити незалежних театрів, зорієнтованих на сучасну п'єсу сформували нові стилістичні критерії і тенденції новітньої драми, вільнішої та варіативнішої. Це спричинило переважаючі новітніх міфологічних стратегій – мистецьких.

У підрозділі 4.2. – **«Міфопоетичні форми сучасної драми-фентезі»** – досліджується, як неміметичні тенденції структурування п'єс із створенням варіативних ігрових просторів проявилися у драмі-фентезі. На початку вони пов'язані з творчістю й учнями А. Дяченка, але згодом розвиваються в різних напрямках: магічному, анімалістичному, містичному, територіальному тощо. Магічний різновид фентезі демонструє резонансна п'єса «Станція, або Розклад бажань на завтра» О. Вітра з багаторівневою міфологічною парадигмою і відкритою поліваріативною структурою. Перетворення свідомості діагностує футуристичне фентезі А. Вишневського «Клаптикова порода». Взаємодія реального і потойбічного світів виявляється в складній ігровій структурі містичного фентезі О. Танюк «Авва і смерть». Українське анімалістичне драматичне фентезі формує варіативну структуру із конфліктом природи і цивілізації, дегуманізації людини («Звичайна історія» М. Ладо, «Ромео і Жасмин» О. Гавроша, «Людина» Ю. Паскара, «Ніч вовків» О. Вітра). Ці тексти виявляють риси «хімерної драми» і метамодернізму. Конфлікти ускладнюються – між реальним і віртуальним світом, зовнішнім і внутрішнім, соціальним та індивідуальним. Переважають монтажні композиції з відкритими, неоднозначними і дубль-фіналами. Драма-фентезі пропонує парадоксальні, іноді фантастичні місця дії, нелінійні часові форми, авторські правила гри. Значно зростає варіативність персонажів: з'являються тварини, речі, духи, роботи тощо. Домінує ірраціональність, занурення у внутрішній світ героїв і проявлення його через сни, фантазії, видіння.

У підрозділі 4.3. – **«Художня інтерпретація міфу в актуальній драмі»** – досліджується як змінюється структура соціальної драми, що прогнозує і діагностує соціальні перетворення та події революцій і війни.

Пункт 4.3.1. – **«Міфологічний код сучасних соціальних п'єс»**. Соціальна міфологічна стратегія проявилася у деструкції радянської ідеології та її естетичних

канонів. Ідеологічні і традиційні міфи розпадаються. Актуальна драматургія переважно використовує елементи міфів і традиційних архетипних, і авторських. Конфлікт ідеологічних і мистецьких стратегій простежується у моноп'єсі Я. Стельмаха «Синій автомобіль». Радикальне перевертання опозиції герої-антигерой і деміфологізація героя втілюються у «Маленькій п'єсі про зраду для однієї актриси» О. Ірванця. Образ «перевертня» створює особливу структуру із перевертанням ціннісної піраміди у п'єсах «УБН» Г. Тельнюк, «Прямий ефір» О. Ірванця, «Нелегалка» і «Жага екстриму» А. Крима. Світоглядний конфлікт інакодумця із соціумом виявляється у драмі абсурду «Різниця» А. Вишневського. Міфологема внутрішнього переродження та зовнішньої адаптації людини у час змін простежується в п'єсі з варіативною структурою «Той, що відчиняє двері» Неди Нежданой. Міфологема «катастрофи свободи» проявлена на різних рівнях у монтажній композиції трагікомедії «Гімн демократичної молоді» С. Жадана та відкритій структурі моноп'єси «Дикий мед у рік Чорного півня» О. Миколайчука.

Пункт 4.3.2. – «Неоміфологія революції і трансформація структури драми». Тотальна соціополітична криза в Україні спровокувала появу унікального феномену – Революції Гідності і «міфу Майдану». Автори «революційних» п'єс використовували різні стилістичні принципи – міметичні, включно з документальними, і неміметичні – містичні, анімаційні, віртуальні тощо. Маємо на увазі документальні тексти «Ми, Майдан» Н. Симчич, «Щоденники Майдану» Н. Ворожбит, п'єсу-притчу «Лабіринт» О. Вітра, анімалістичну «Деталізацію» Д. Тернового, містично-віртуальну «Майдан Інферно, або Потойбіч пекла» Н. Нежданой, містично-історичну «Богдан–2014» К. Скорик, новітній «Вертеп–2015» Н. Марчук. У драматичних текстах, в яких з'являється міф Майдану, спостерігаємо повернення класичних основ змісту – агональної моделі боротьби добра і зла, дієвого протагоніста у поєднанні зі свободою форми у композиції, жанрі, типології конфліктів, розмивання меж не лише драми, а й театру та інших видів мистецтва, зокрема між драмою і музикою, межі реальності і віртуальності.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено результати проведеного дослідження. Робота доводить важливість комплексного аналізу міфологічних моделей, втілених у драматичних текстах. Розглянуто різні концепції міфу філософів, культурологів, соціологів, психологів, літературознавців. Доведено продуктивність застосування положень Р. Барта про наявність трьох рівнів міфологізації – традиційного, ідеологічного і мистецького, а також залежність зміни міфологічних стратегій від соціокультурного контексту.

У дослідженні проаналізовано структурні елементи, що також мають різні інтерпретації. На нашу думку, суттєвими у цьому контексті є такі компоненти структури, як тема, ідея, сюжет, характер, час і простір, а особливо значущими є ті, що акцентовані у драмі – конфлікт, дія, композиція. Усі вони зазнавали трансформації, але не втрачали ключового значення.

Аналіз стилістичного контексту та специфіки розвитку драми обраного періоду дає змогу спостерегти і окреслити такі тенденції: «втому» від соцреалістичного, а, по суті, квазікласицистичного канону, його поступову деструкцію, виникнення рис постмодернізму та метамодернізму у поєднанні з постдрамою, а також повернення елементів стилістичних напрямів, раніше витіснених на маргінес.

Важливі висновки можемо здійснити відносно глобальних трансформацій структурної основи та міфологічної парадигми, пов'язані з соціокультурним процесом. Трансформації суспільства, суперечності перехідного періоду, процес формування незалежної держави, досвід революцій і війни, а також, під їх впливом, зміна театральної системи і ролі в ній драматурга провокують зміни світоглядних орієнтирів і системи цінностей суспільства. Ці трансформації мають вплив на міфопоетичні тенденції української драми. Таким чином перед дослідником постає необхідність аналізу драматургії у соціокультурному контексті. Це зумовлено двоїстою природою драми (між літературою і театром), оскільки взаємодія драми й театру впливає на формування міфологічної стратегії, зокрема існування тоталітарного чи вільного сценічного простору, перебування драматургів у статусі еліти чи маргіналів і структурні модифікації (слідування канонам чи опозиція).

Аналіз міфологічної парадигми показав, що автори схильні застосовувати міфологеми різних типів, вибудовуючи складні структурні зв'язки. Але домінанти цих конструкцій були різними. Епоха тоталітаризму і період «застою» в Україні, для прикладу, зумовили домінування ідеологічних стратегій та псевдореалістичних і неокласичних принципів у драмі, які «страхувалися» традиційними мистецькими міфологемами у текстах О. Левади, М. Минка, М. Зарудного, О. Коломійця, В. Фольварочного та інших. Саме завдяки такій завуальованій міфології у час, несприятливий для розвитку мистецтва, створювалися справді художні тексти.

Соціальні кризи і трансформації соціуму були спрогнозовані у міфологічній парадигмі драматичних текстів вісімдесятників (Я. Стельмаха, Я. Верещака, А. Крима, В. Бойка, В. Босовича, В. Нестайка, Л. Хоролець) де переважали деструктивно-ідеологічні стратегії. У структурному плані це спричинило перевертання конфліктів та опозиції «герой-антигерой». Вичерпання соцреалістичного драматичного канону далось взнаки також на епізациї композиційних тенденцій, зменшенні масштабу й інтимізації конфліктів, переважанні внутрішньої дії над зовнішньою. Розвиток характерів ускладнюється, виникає інтерес до зображення національного культурного героя. В історичних п'єсах тема II світової війни модифікується, стає більш неоднозначною. Міметичність та закриті лінійні композиції переважають, але активно розвиваються подвійні структури, застосовується прийом «театру в театрі». Виникає політичне фентезі, зокрема у М. Віргінської, Ю. Щербака, А. Вербеця.

Незалежна Україна, побудова нової державності дають поштовх до розвитку різновекторних тенденцій у формуванні міфологічних стратегій та структурних видозмін. Спершу переважають традиційні міфологеми, пов'язані з потребою у переоцінці цінностей і поверненні до попередніх, штучно витіснених радянською системою вартостей. Зрештою цей процес формує релігійну міфологізацію, що

використовує і модифікує форми вертепу, містерії, біблійної притчі (В. Шевчук, О. Клименко, О. Гончаров); історичну, де втілюються сюжети сакральної історії, переважно національні катастрофи (як-от у п'єсах Н. Ворожбит, Н. Марчук, П. Ар'є, Н. Нежданої) та біографічну драму, у структурній основі якої покладено життєписи культових постатей української та інших європейських національностей (твори Я. Верещака, В. Герасимчука, О. Миколайчука, Т. Іващенко, О. Денисенка, І. Коваль та інших). У п'єсах переважають відкриті структури, з'являються складні композиційні побудови. Відбувається дегероїзація героїв, героїзація «антигероїв», розширення діапазону персонажів. Документальні (актуальні, історичні, біографічні) основи структурують художній текст. Часопростори урізноманітнюються, поєднуючи міметичність і неміметичність драматургічного зображення.

Криза державності та штучна маргіналізація фаху драматурга призвела до дискредитації будь-яких ідеологічних стратегій, соціальних і національних. Це спричиняє більшу свободу творення, розпад міфу і переважання авторських мистецьких міфологічних стратегій, використання «уламків» різних міфів. Домінанта міметичності і раціональності заперечується, розвиваються варіативні версії зображення світу. П'єси тяжіють до ірраціональності, несвідомого. Драматургію з мистецькою домінантою умовно поділяємо на драму-фентезі й актуальну драму, проте сучасні автори поєднують обидві стратегії (п'єси А. Дяченка, О. Ірванця, О. Гавроша, М. Ладю, А. Вишневського, О. Вітра, О. Танюк, С. Щученка, Н. Нежданої, О. Миколайчука, Ю. Паскара та інших). Структурні основи проявляють різноманітні інверсії – і в конфліктах (поєднання внутрішніх і зовнішніх), і в композиціях (обернені, монтажні), і в жанрах (складні індивідуальні утворення), і в зображенні часу та простору (незвичайні місця дії, парадоксальні часові трансформації), і в персонажах (від маргіналів до абстракцій, речей, тварин, фантастичних істот тощо).

У «революційній» драмі нова державотворча міфологія не накидається владою, а виростає з мистецької та актуалізує архетипи. До п'єс із «міфом Майдану» повертаються елементи неокласики – агональна модель, новітні трагічні герої, але розвиваються і некласичні прийоми – варіативність композицій, «негероїчні» герої (твори Д. Тернового, Н. Симчич, Н. Марчук).

Систематизуючи цей матеріал, дослідження доводить гіпотезу про взаємозв'язок структурної основи тексту і типу міфологічної парадигми у соціокультурному контексті, а також встановлює характер трансформації цього діалогу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мірошніченко Н. Сучасна драматургія в контексті неоміфологічного моделювання тексту (на прикладі п'єси «Станція, або Розклад бажань на завтра» О. Вітра) / Надія Мірошніченко // Літературознавчі студії. Випуск 37. Ч. 2. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – С. 71–77.

2. *Мірошніченко Н.* Українська драматургія посттоталітарного періоду в міфологічному контексті / *Н. Мірошніченко* // Слово і Час. – 2013. – №10. – С. 83-92.

3. *Мірошніченко Н.* Міфологічна парадигма у п'єсі Олени Клименко «Дивна і повчальна історія Каспара Гаузера...» / *Надія Мірошніченко* // Літературознавчі студії. – Вип. 44. – Ч. 2. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. – С. 18–27.

4. *Мірошніченко Н.* Міфопоетика української соціальної сучасної драми / *Надія Мірошніченко* // Синопис: текст, контекст, медіа, № 3 (15), 2016. – С. 1-12 [Електронне видання]. – URL: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/215>

5. *Мірошніченко Н.* Українська сучасна біографічна драма у контексті деміфологізації/реміфологізації культурного героя / *Надія Мірошніченко* // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – Вип. XI. – С. 160-166.

6. *Мірошніченко Н.* Miroshnychenko N. Von der Elite zur Randfigur der Erneuerung. Zur posttotalitären ukrainischen Dramatik (Українська драматургія посттоталітарного періоду: з еліти в маргінали) / *Надія Мірошніченко* // Theater der Zeit. – Berlin. – № 8. – 1999. – С. 45-48.

Додаткові публікації

7. *Мірошніченко Н.* Українська драматургія останньої чверті ХХ століття – від деміфологізації до химерності / *Надія Мірошніченко* // Український театр ХХ століття. НЦТМ ім. Леся Курбаса. – К.: ЛДЛ. 2003. – С. 420-465.

8. *Мірошніченко Н.* Маргінес новітньої української драматургії як діагностична модель сучасного соціуму / *Надія Мірошніченко* // Художня культура. Актуальні проблеми. Наук. вісник. Вип. 1. НЦТМ ім. Леся Курбаса. – К.: «Музична Україна», 2004. – С. 28-45.

9. *Мірошніченко Н.* Сучасна українська драматургія в контексті теорії поколінь / *Надія Мірошніченко* // Курбасівські читання. – К.: НЦТМ ім. Леся Курбаса, 2006. – № 1. – С. 56–85.

10. *Мірошніченко Н.* Конфлікт міфологій у сучасній українській драматургії, присвяченій трагедії голодомору (на прикладі п'єс «Калина і песиголовці» Надії Марчук та «Зерносовище» Наталі Ворожбит) / *Надія Мірошніченко* // Літературний процес: Методологія. Імена. Тенденції (Збірник наукових праць). – №4. – К., 2012. – С. 132-141.

11. *Мірошніченко Н.* Химерна реальність у сучасній українській драмі-фентезі / *Надія Мірошніченко* // Теорія літератури: концепції, інтерпретації. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2014. – С. 168-178.

12. *Мірошніченко Н.* Міфопоетичні тенденції сучасної української драми / *Надія Мірошніченко* // Після падіння тюремного муру (Українська література за роки незалежності: тенденції, проблеми, підсумки (1991–2015) Жит.: Вид. ПП «Рута», 2015. – С. 148-161.

13. *Мірошниченко Н.* Елементи інтермедіальності в «революційній» українській драмі (міфологічний контекст) / Надія Мірошниченко // Філологічні семінари. Інтермедіальність: теорія і практика. Вип. 19. КНУ ім. Т. Шевченка. – К.: Логос, 2016. – С. 183–190.

14. *Мірошниченко Н.* (Неда Неждана). Neda Nezdana. Dwuglos o ukrainska dramacie. Sianie ziaren na kamenie (Діалог української драматургії. Сіяння зерен на камінні) / Надія Мірошниченко // Teatr, Warszawa. – №10.– 2014. – С. 47-50.

15. *Мірошниченко Н.* Савремена українська драматургија између актуелног и фантазмагоричног (Сучасна українська драма між актуальністю і химерністю) / Надія Мірошниченко // Савремена українська драма. Антологіја. - Нови Сад: Руске слово, 2016. – С. 5-12.

АНОТАЦІЯ

Мірошниченко Н.Л. Структуротвірна роль міфу в сучасній українській драмі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2016.

У дисертації комплексно аналізуються структурні основи та міфопоетичні моделі української драми кінця ХХ – початку ХХІ століття, окреслюється еволюція продуктивного зв'язку між ними, розглядається структуротвірна роль міфу. Дослідження охоплює тексти понад 40 драматургів і, насамперед, ті, що були поставлені у театрах. Деякі з них уведені в науковий обіг уперше, а п'єси радянського періоду переосмислені без ідеологічних упереджень. У роботі обґрунтовується теза, що міфологічність драми реалізується насамперед через її театральну природу, а міф як агональна модель світу впливає на структурні частини драми, без яких вона неможлива, – конфлікт та дію. Також розглядаються композиційні моделі п'єс, сюжети, ідеї, теми, втілені у творах характери, час і простір. У процесі дослідження застосовуються різні теорії міфу, зокрема концепція Р. Барта, що міфологічне моделювання тексту поділяється на три основні типи: традиційне, ідеологічне та мистецьке. Відповідно до визначеної міфологічної домінанти була розроблена класифікація творів. У роботі обґрунтовується взаємозалежність міфологічної парадигми і соціокультурного контексту з еволюцією драми і розвитком театру, з'ясовується їхня специфіка в Україні. Дослідження доводить гіпотезу про взаємозв'язок структури тексту і типу міфологічної парадигми, а також розглядає характер трансформації цього діалогу.

Ключові слова: драма, міф, міфопоетика, українська драматургія, соцреалізм, постмодернізм, структура, композиція, конфлікт, дія.

АННОТАЦИЯ

Мирошниченко Н. Л. Структурообразующая роль мифа в современной украинской драме. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2016.

В диссертации комплексно проанализированы структурные основы и мифопоэтические модели украинской драмы конца XX – начала XXI века, обнаружена эволюция продуктивной связи между ними, изучена структурообразующая роль мифа в контексте современной драмы. Исследование рассматривает тексты более 40 драматургов, преимущественно сценические, поставленные в театрах. А поскольку предыдущие литературоведческие работы не учитывали этот аспект, они и не могли уделить должного внимания изучению влияния театрального процесса на тенденции развития украинской драмы и театроведения как такового.

Преимуществом диссертации считаем то, что некоторые произведения введены в научный оборот впервые, а пьесы советского периода в корне переосмыслены с целью избежать устаревших идеологических оценок. В исследовании задействованы не только напечатанные произведения, но и выложенные в сетевых библиотеках, введенные в публичное пространство только в виде спектаклей и сценических чтений, а также рукописи из архива драматургического отдела НЦТМ им. Леся Курбаса, что значительно увеличивает диапазон исследованного материала. Его составляющими стали пьесы П. Арье, А. Багряной (А. Багрянцевой), В. Бойко, В. Босовича, Я. Верещака, А. Вишневого, А. Ветра (А. Мирошниченко), Н. Ворожбит, А. Гавроша, В. Герасимчука, Е. Демчук, А. Дьяченко, Б. Жолдака, Н. Зарудного, Т. Иващенко, А. Ирванца, А. Клименко, Клима (В. Клименко), И. Коваль, А. Коломийца, А. Крыма, М. Ладо, А. Левады, Н. Марчук, О. Миколайчука, В. Минко, Н. Нежданой (Н. Мирошниченко), В. Нестайка, Ю. Паскара, А. Погребинской, А. Росича (А. Андриенко), Я. Стельмаха, О. Танюк, В. Тарасова, Д. Тернового, Н. Симчич, К. Скорик, Л. Хоролец, В. Фольварочного, Вал. Шевчука и других.

Автор доказывает тезис, что мифологическая составляющая драмы реализуется прежде всего благодаря ее театральной природе, а миф в качестве агональной модели мира имеет влияние на конфликт и действие, то есть те структурные части драмы, которые являются в ней основополагающими. Также изучены композиционные модели пьес, заложенные в них сюжеты, идеи, темы, характеры, время и пространство.

В процессе исследования применены различные теории мифа, в частности концепция, что мифологическое моделирование текста делится (по Р. Барту) на три основных типа: традиционное, идеологическое и художественное. Согласно с

выделенной мифологической доминантой была осуществлена предложенная в диссертации классификация рассмотренных произведений.

Автор доказывает, что эпоха советского тоталитаризма обусловила доминирование идеологических стратегий, псевдореалистических и неоклассических принципов в структуре драмы, которые постепенно разрушались. В пьесах восьмидесятников преобладает внутреннее действие, образуются двойные структуры, возникают национальный культурный герой, политическое фэнтези. Трансформация социума приводит к доминированию традиционных мифов в сочетании с деструкцией соцреалистического канона, развитием постмодернизма. Драматурги модифицируют формы вертепа, мистерии, притчи, развивают сюжеты сакральной истории, а также биографическую драму. Кризис государственности привел к распаду традиционных и идеологических мифов, преобладанию художественных мифологических стратегий, которые проявились в актуальной драме и драме-фэнтези. Структурные основы проявляют различные инверсии, появляются черты метамодернизма, документальной драмы, постдрамы.

Исследование предлагает важные доказательства взаимосвязи структуры текста и типа мифологической парадигмы в социокультурном контексте, а также устанавливает характер трансформации этого диалога.

Ключевые слова: драма, миф, мифопоэтика, украинская драматургия, соцреализм, постмодернизм, структура, композиция, конфликт, действие.

SUMMARY

Miroshnychenko N. The role of myth in structures modeling of modern Ukrainian drama. - Manuscript.

A thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Philology in specialty 10.01.06 – The Theory of Literature. – Taras Shevchenko National University of Kyiv of Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis comprehensively explores the structural framework and mythopoetic models of the Ukrainian drama of the end of the XX – the beginning of the XXI century, studies the evolution of productive connection between them and the role of myth in the structure. The thesis conducts a study of over 40 playwrights' texts (mainly those which have been staged in theatres). Some of them have been put into scientific circulation for the first time. The plays of the Soviet period have been reinterpreted without ideological prejudices. I argue that mythological drama is realized primarily through its theatrical nature and a myth as the agonal model of the world affects the elements of the structure of drama, without which drama can't exist – a conflict and an action.

Besides the dissertation studies composite models of plays, their plots, ideas, characters, the time and the space. Different theories of the myth are used in the study, in particular the concept of Robert Barth about the models of mythological text that divided into three main types: traditional, ideological and artistic. I classify all the works by certain mythological dominant. The thesis substantiates the interdependency of the mythological paradigm and socio-cultural context with the evolution of drama and

theatre, analyses their specificity in Ukraine. The study proves the hypothesis about the connection of the structure of texts and the types of the mythological paradigm and considers the nature of the transformation of this dialogue.

Key words: *drama, myth, poetics, Ukrainian drama, socialist realism, postmodernism, structure, composition, conflict, action.*